

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ПОЛІТОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ”
(для бакалаврів)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2013

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Підготовлено старшим викладачем кафедри історії та теорії держави і права *О. С. Дьоміною*

Затверджено на засіданні кафедри політичних інститутів і процесів (протокол № 6 від 16.02.06)

Перезатверджено на засіданні кафедри політології (протокол № 6 від 23.03.10)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Дьоміна О. С. Навчальна програма дисципліни “Політологічна теорія держави” (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2013. — 23 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Політологічна теорія держави”, питання для самоконтролю, теми контрольних робіт, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2013
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2013

У системі політичних знань політологічна теорія держави є основоположною системоутворюючою наукою, мета вивчення якої полягає в засвоєнні цілісного комплексу загальнотеоретичних знань про державу та її особливі властивості, отримання наукового підґрунтя для подальшої практичної діяльності в політичній сфері.

Вивчаючи курс політологічної теорії держави, необхідно враховувати її фундаментальний характер щодо інших політологічних дисциплін, визначальне значення. У системі політичних наук політологічна теорія держави виконує функції отримання, оновлення і поглиблення знань про основні закономірності державно-правового середовища. Здобуті цією наукою об'єктивні знання використовуються галузевими та іншими політичними науками як вихідні положення. З огляду на це одне з найважливіших завдань політологічної теорії держави — надати політичній науці цілісності, системності, методологічної єдності.

Політологічна теорія держави як наука вивчає загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування державно-правових явищ, глибинну сутність права і держави, взаємозумовлений характер їх зв'язків, зв'язок держави з різноманітними суспільними явищами та процесами. Держава розглядається з позицій її правового оформлення, а право — у контексті його державного забезпечення, надання йому загальної обов'язковості. Багато уваги приділяється з'ясуванню основних принципів права, засвоєнню не тільки букви, а й духу закону, умінню правильно його тлумачити і застосовувати.

Навчальний курс “Політологічна теорія держави” передбачає ознайомлення з комплексом державних концепцій, що містяться у працях вітчизняних і зарубіжних авторів, широке використання знань з інших наук — філософії, політології, історії, права. Основними ідеологічними засадами у вивченні державно-правової сфери є ідеї пріоритетності прав і свобод людини й громадянина, правової соціальної держави, панування права і верховенства правового закону, демократії, законності.

Мета курсу — забезпечити загальнотеоретичну підготовку висококваліфікованих фахівців зі спеціальності “Політологія”, що опанували основи теоретичних знань і здобули практичні навички в політичній сфері.

Завдання курсу — всебічно сприяти розвитку у студентів самостійного науково-політологічного мислення, опануванню базових теоретичних знань і формуванню навичок практичної поведінки в політичному середовищі, позитивної правосвідомості та правової активності, активної політичної та громадської позиції, усвідомленню беззаперечної цінності прав і свобод людини й громадянина.

У результаті опанування курсу студенти повинні:

знати загальнотеоретичні положення, що стосуються основних причин виникнення держави, закономірностей їх розвитку та функціонування в суспільстві;

уміти застосовувати загальнотеоретичні політологічні поняття і категорії; використовувати здобуті теоретичні знання на практиці; аналізувати сучасні державні та політичні процеси.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ПОЛІТОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
	Змістовий модуль I. Введення в політологічну теорію держави
1	Політологічна теорія держави як наука і навчальна дисципліна, її завдання, функції і місце в системі суспільних і політичних наук
2	Методологія політологічної теорії держави
3	Співвідношення суспільства, держави і права
	Змістовий модуль II. Загальна теорія держави
4	Походження держави
5	Державна влада і держава
6	Сутність і функції держав
7	Типологія держав
8	Форми держави
9	Механізм і апарат держави
10	Наукові концепції сучасної держави. Соціальна правова держава

1	2
	Змістовий модуль III. Правове регулювання та його структура
11	Загальне вчення про право
12	Поняття і ознаки права, його принципи і функції
13	Правове регулювання та його механізм
14	Норми права в системі соціальних норм
15	Форми (джерела) права
16	Правова система держави і система права
17	Правовідносини
18	Реалізація норм права
	Змістовий модуль IV. Право в житті суспільства
19	Правова і правомірна поведінка
20	Правосвідомість і правова культура
21	Правовий статус особи
22	Правові системи сучасності. Правова система України
Разом годин: 216	

ЗМІСТ
дисципліни
“ПОЛІТОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ”

Змістовий модуль I. Введення в політологічну теорію держави

Тема 1. Політологічна теорія держави як наука і навчальна дисципліна, її завдання, функції і місце в системі суспільних і політичних наук

Політологічна теорія держави як система знань про основні та загальні закономірності держави і права, її мета і завдання. Характеристика предмета політологічної теорії держави. Політологічна теорія держави в системі суспільних наук. Роль і місце політологічної теорії держави в системі політичних наук. Особливості науки політологічної теорії держави. Зв'язок політологічної теорії держави із суспільною практикою. Значення політологічної теорії держави в сучасних умовах розвитку українського суспільства. Поняття і ознаки функцій

політологічної теорії держави, їх класифікація і загальна характеристика. Взаємозв'язок і єдність функцій політологічної теорії держави. Політологічна теорія держави як навчальна дисципліна, її мета і завдання. Система курсу “Політологічна теорія держави”.

Література [4–13; 57]

Тема 2. Методологія політологічної теорії держави

Загальнофілософські питання наукової методології та методів наукового пізнання. Методологія політологічної теорії держави та її роль у пізнанні державно-правових явищ. Взаємозв'язок предмета і методу науки. Структура методології політологічної теорії держави. Основні підходи до вивчення держави. Методологічні принципи. Логічні прийоми. Методи політичного пізнання та їх класифікація: загальнонауковий, часткові, спеціальні та спеціально-юридичні. Методологія політологічної теорії і політичної практики. Необхідність методологічної підготовки спеціалістів політичного профілю.

Література [4–13; 38; 46; 56]

Тема 3. Співвідношення суспільства, держави і права

Політико-теоретичне осмислення взаємозв'язку суспільства, особи, держави і права, його необхідність і специфіка. Поняття суспільства, значення його організації. Суспільство і структура, соціальні і політичні інститути, соціальне регулювання. Зумовленість соціальної організації, соціальної влади і соціального регулювання. Суспільство, політика і влада. Політична і неполітична влада. Політична система суспільства, її структура і основні функції. Суб'єкти політичної системи. Місце держави в політичній системі. Співвідношення суспільства і держави. Суспільство і право. Людина, держава і право: їх співвідношення та методологічні підходи до проблеми. Політична організація суспільства і громадянське суспільство. Поняття, суть і структура громадянського суспільства. Характер співвідношення і взаємозв'язку громадянського суспільства і держави як критерій цивілізованості держави.

Література [4; 5; 13; 29; 60; 76; 86]

Змістовий модуль II. Загальна теорія держави

Тема 4. Походження держави

Необхідність дослідження проблем походження держави і права в загальнонауковому та теоретико-політологічному аспектах. Загальна характеристика існуючих теорій виникнення держави: підстави і причини різноманітності підходів. Основні теорії походження держави: теологічна, патріархальна, патримоніальна, органічна, теорія насильства, психологічна, договірна, історико-матеріалістична, іригаційна. Загальна характеристика первісного суспільства. Причини і умови виникнення держави. Східний (азіатський) і західний шляхи виникнення держави. Загальні закономірності виникнення держави. Ознаки держави, що відрізняють її від соціальної (публічної) влади первіснообщинного ладу.

Література [4–10; 12; 13; 42; 68]

Тема 5. Державна влада і держава

Поняття влади. Співвідношення політичної та державної влади, державної влади і держави. Держава — складне та історично зумовлене суспільно-політичне явище. Основні підходи до розуміння сутності держави, плюралізм у розумінні та визначенні держави. Державна влада як основа сутності держави. Пошук універсального визначення поняття держави. Розуміння держави в субстанційному, атрибутивному, інституційному і міжнародному аспектах. Основні ознаки держави, що відрізняють її від первісного суспільства та інших суспільних організацій (наявність території, публічної (державної) влади, всеохоплюючий, офіційний, універсальний характер, суверенітет, нерозривний зв'язок з правом). Методи здійснення державної влади (переконання і примус). Економічні, соціальні та морально-ідеологічні засади державної влади.

Література [4–14; 55; 65; 72]

Тема 6. Сутність і функції держави

Співвідношення класового і загальнолюдського в сутності держави. Еволюція сутності та соціального призначення держави. Поняття, значення й об'єктивний характер функцій держави, їх співвідношення з цілями, завданнями і принципами діяльності держави. Суверенітет держави та його співвідношення із суверенітетом народу і нації. Функції держави. Основні характерні ознаки функцій держави. Конкрет-

но-історична зумовленість функцій держави. Зумовленість функцій держави її сутністю і соціальним призначенням. Класифікація функцій держави. Основні внутрішні функції держави. Основні зовнішні функції держави. Основні та додаткові, постійні та тимчасові функції держави. Функції держави та її окремих органів. Функціонування держави. Форми здійснення функцій держави: правові та неправові. Методи здійснення функцій держави. Характеристика основних внутрішніх і зовнішніх функцій сучасної Української держави. Динаміка функцій держави. Зв'язок і взаємодія функцій держави. Межі діяльності держави.

Література [1; 2; 4–14; 65]

Тема 7. Типологія держав

Поняття типу держави. Теоретичні засади і значення типології держав. Необхідність визначення різних типів держав. Типологія як один з найважливіших прийомів і засобів пізнання історичного процесу розвитку держави. Критерії типології держав: географічний принцип, ідеальний тип, типи розвитку (динамічний і статичний), суспільно-економічна формація, цивілізація. Фактори, що визначають тип держави. Формаційний підхід: переваги і недоліки. Особливості держави в межах одного історичного типу. Характеристика окремих типів держав. Рабовласницька держава. Феодальна держава. Капіталістична держава. Соціалістична держава.

Цивілізаційний підхід: переваги і недоліки. Класифікація цивілізаційних підходів: вирізнення східних, західних і мішаних держав; стародавніх, середньовічних і сучасних; аграрних, індустріальних, постіндустріальних та ін. Діалектика співвідношення формаційного і цивілізаційного підходів у типології держави.

Література [4; 8–10; 12; 13; 87]

Тема 8. Форми держави

Форма держави як сукупність найзначущіших її ознак. Співвідношення форми держави та її сутності. Форма правління: поняття, сутність і типологія. Загальна характеристика монархій і республік. Форма державного правління України, її розвиток у сучасних умовах. Співвідношення типу і форми держави. Різноманітність форм правління в межах одного типу держави.

Форма державного устрою, її сутність і види: унітарна, федеративна та конфедеративна. Держава складна і проста. Унітарна держава, федерація, конфедерація, імперія, їх основні ознаки та особливості.

Співдружність і співтовариство. Роль економічних, політичних, національних та інших факторів у виборі форми держави. Державний режим як характеристика форми держави, його співвідношення з формою правління і державним устроєм. Види державних режимів. Демократичний, авторитарний, тоталітарний режими. Тиранія, деспотія, охлократія, олігархія, теократія. Демократичні та недемократичні державні режими. Теоретичні аспекти форми держави України (форми державного правління, устрою, тип державно-політичного режиму) за Конституцією України 1996 р.

Література [1; 4–14; 65; 85]

Тема 9. Механізм і апарат держави

Поняття і призначення механізму держави, його роль у здійсненні функцій і завдань держави. Широке і вузьке розуміння механізму держави. Співвідношення механізму держави та її апарату. Структура державного апарату. Поняття і ознаки державних органів, їх система і класифікація. Основні принципи організації і здійснення державної влади. Проблема поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову. Система “стримувань і противаг” органів законодавчої, виконавчої і судової гілок влади. Принципи організації і діяльність державного апарату. Державна служба. Державний службовець і посадова особа. Поняття і суть бюрократії. Номенклатура. Конкуренція. Централізм демократичний і бюрократичний. Вимоги до державного апарату та основні засади його діяльності в умовах демократичної, правової, соціальної держави. Гарантії діяльності органів державної влади. Проблеми вдосконалення організації і діяльності механізму Української держави.

Література [1; 4–14; 17; 65]

Тема 10. Наукові концепції сучасної держави. Соціальна правова держава

Об'єктивні та суб'єктивні причини існування різних концепцій держави. Класифікація сучасних концепцій держави. Характеристика держави в доктринах соціологічного характеру. Теорія солідаризму. Теорія держави загального благоденства. Теорія плюралістичної демократії. Теорія еліт. Теорія конвергенції, технократична доктрина. Історія ідеї про правову і соціальну державу. Поняття і ознаки соціальної правової держави. Особа і держава. Теорія правової держави і теорія соціальної держави, їх органічне поєднання на сучасному

етапі розвитку цивілізації. Еволюція вчення про правову державу. Основні принципи і характеристики правової держави. Поняття соціальної держави, її співвідношення з правовою державою. Формування правової, соціальної держави в сучасній Україні: успіхи, проблеми і перспективи.

Література [4; 5; 8–10; 12–14; 33; 44; 45; 75–77]

Змістовий модуль III. Правове регулювання та його структура

Тема 11. Загальне вчення про право

Проблеми походження права. Регулювання суспільних відносин у період первіснообщинного ладу. Обряди, ритуали, табу, звичаї. Причини, умови та закономірності виникнення права. Методологічні засади визначення сутності права. Поняття праворозуміння. Суб'єкт, об'єкт і зміст праворозуміння. Джерела формування права у різних народів світу. Нормативістська теорія права. Соціологічна теорія права. Психологічна теорія права. Теорія природного права. Теорія широкого розуміння права. Інтегративний підхід до розуміння сутності права. Поняття типу права. Історичні типи права: рабовласницьке, феодальне, буржуазне, соціалістичне.

Література [4–14; 16; 38]

Тема 12. Поняття і ознаки права, його принципи і функції

Проблема формування універсального визначення поняття права. Соціальне призначення права і його сутнісні характеристики: нормативність, загальна обов'язковість, формальна визначеність, системність, універсальність, забезпеченість державою тощо. Право в об'єктивному і суб'єктивному розумінні. Позитивне і природне право, їх співвідношення. Приватне і публічне право. Методологічні проблеми співвідношення права і закону. Співвідношення і взаємозв'язок права й держави. Право і політика. Поняття принципів права, їх класифікація. Соціально-правові принципи права, їх сутність. Форми існування принципів права. Закріплення загальносоціальних і спеціально-юридичних принципів права в Конституції України. Правові презумпції та аксіоми. Функціонування права як його природна якість. Поняття функцій права. Система і класифікація функцій права. Характеристика загальносоціальних і спеціально-юридичних функцій права. Форми реалізації функцій права. Соціальна цінність права.

Література [1; 4–14; 16; 48]

Тема 13. Правове регулювання та його механізм

Необхідність і закономірність соціальної регламентації суспільних відносин. Право в системі соціального нормативного регулювання. Дія права. Поняття правового впливу та його види: інформаційний, логічний, виховний, соціальний. Поняття правового регулювання. Правовий вплив і правове регулювання, їх співвідношення. Предмет, методи, способи і типи правового регулювання. Засоби правового регулювання. Стимули і обмеження як специфічні інформаційно-психологічні засоби правового регулювання: їх поняття і природа. Поняття правових режимів. Співвідношення стимулів і обмежень у різних правових режимах.

Поняття і характеристика основних стадій правового регулювання. Механізм правового регулювання, існуючі підходи до розкриття його сутності, елементного складу і функціонування. Поняття і суть механізму правового регулювання. Характеристика структури механізму правового регулювання. Проблеми ефективності права і правового регулювання. Вдосконалення механізму правового регулювання в сучасній Україні.

Література [4–14; 16; 34; 58; 64]

Тема 14. Норми права в системі соціальних норм

Поняття, ознаки, функції і види соціальних норм. Соціальні і технічні норми, їх взаємозв'язок. Техніко-юридичні норми. Історична обумовленість соціальних норм. Економічні норми, політичні норми, корпоративні норми, норми звичаю, релігійні норми, норми моралі, технічні норми, лінгвістичні норми. Нормативність як одна з провідних характеристик права. Поняття і суть норми права. Місце норм права в системі соціальних норм. Ознаки правових норм, що відрізняють їх від інших норм регулювання суспільно значимої поведінки. Норми права та соціальні норми: їх співвідношення і взаємодія. Поняття, суть і підстави класифікації правових норм. Класифікація норм права за суб'єктами відання, за соціальним призначенням, за об'єктом, за методом правового регулювання, за сферою дії тощо. Види правових норм: установчі (норми-принципи), охоронні (норми-заборони), забезпечувальні (норми-гарантії), регулятивні (норми-правила поведінки), декларативні (норми-оголошення), дефінітивні (норми-визначення), колізійні (норми-арбітри), оперативні (норми-інструменти).

Поняття структури правової норми. Логічна обумовленість будови правових норм. “Ідеальна” трьохелементна конструкція правової норми. Особливості будови регулятивних і охоронних правових норм. Поняття, ознаки і види гіпотез правових норм. Поняття, зміст і види диспозиції. Поняття, види і призначення санкцій правових норм.

Література [4–14; 16; 62; 71]

Тема 15. Форми (джерела) права

Формальна визначеність як одна з найважливіших властивостей права. Проблеми визначення форм і джерел права; існуючі підходи до їх визначення. Співвідношення понять “форма права” і “джерело права”. Поняття юридичних форм (джерел) права, їх співвідношення. Основні форми (джерела) права. Поняття і ознаки нормативно-правового акту як форми (джерела) права. Поняття і суть судового (адміністративного) прецеденту. Правовий звичай як форма (джерело) права, його сутність. Принципи і норми міжнародного права як джерела права в сучасному світі. Поняття і сутність нормативного договору як форми (джерела) права. Особливості джерел права сучасних правових систем. Основні форми (джерела) права в Україні.

Література [4–14; 16; 35; 67]

Тема 16. Правова система держави і система права

Системність як одна з визначальних характеристик права. Поняття і зміст системи права, її відмінність від правової системи. Структура системи права та її складові: галузі, підгалузі та інститути. Предмет і метод правового регулювання як підстави побудови системи права. Поняття, галузі права. Загальна характеристика галузей права. Інститут права: поняття і види. Галузевий і міжгалузевий інститути права. Співвідношення міжнародного і національного права. Система права України і міжнародне право. Співвідношення матеріального і процесуального права. Співвідношення публічного і приватного права.

Література [1; 2; 4; 14; 16; 27; 32; 61; 63]

Тема 17. Правовідносини

Характеристика суспільних відносин, які набувають правового характеру, і підстави його набуття. Соціологічні аспекти праворозуміння. Поняття і основні ознаки правових відносин. Структура правових відносин та її елементи (суб'єкти, об'єкти, юридичні факти та їх взає-

модія). Суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників як юридичний зміст правових відносин. Класифікація правових відносин.

Поняття суб'єкта правових відносин. Види суб'єктів правових відносин. Правосуб'єктність як підстава участі суб'єкта у правових відносинах. Структура правосуб'єктності фізичних осіб. Поняття і сутність правоздатності. Поняття дієздатності та її співвідношення з правоздатністю. Дієздатність в основних правових галузях. Поняття деліктоздатності. Особливості правосуб'єктності юридичних осіб.

Поняття об'єктів правових відносин, їх роль і місце у правових відносинах. Класифікація об'єктів правових відносин. Поняття, ознаки і сутність юридичних фактів. Призначення юридичних фактів у правових відносинах. Класифікація юридичних фактів. Складні юридичні факти і фактичні склади. Конкретизація юридичних фактів. Проблема вибору юридичних фактів. Юридичні факти і соціальні ситуації. Фактичні системи. Презумпції як різновид юридичних фактів.

Література [1–14; 28; 37; 74]

Тема 18. Реалізація норм права

Праворегулювання і правореалізація: співвідношення і взаємодія. Поняття і сутність реалізації права як кінцевої мети правового регулювання. Забезпеченість державою як підстава підвищеної здатності права до реалізації. Необхідність урахування багатоплановості змісту права з позицій його природного і позитивного, об'єктивного і суб'єктивного характеру при вивченні реалізації права. Особливості правореалізації в сучасних правових системах. Форми безпосередньої правореалізації: виконання, дотримання і використання. Поняття механізму правореалізації.

Література [4–14; 16; 70]

Змістовий модуль IV. Право в житті суспільства

Тема 19. Правова і правомірна поведінка

Поведінка особи і право. Поведінка у правовій сфері як безпосередній об'єкт правового регулювання. Поняття правової поведінки та її основні ознаки. Критерії класифікації правової поведінки: відповідність правовим нормам, соціальна значущість, юридичні наслідки. Причини нестабільності правомірної поведінки. Поняття правового вчинку. Склад правового вчинку: суб'єкт, суб'єктивна сторона, об'єкт, об'єктивна сторона. Поняття, ознаки і Право в житті суспільства пра-

вмірної поведінки. Правомірна поведінка як мета державно-правового регулювання. Класифікація видів правомірної поведінки: за суб'єктами, суб'єктивною, об'єктивною сторонами, формою реалізації норм права. Стимулювання правомірної поведінки.

Правопорушення як соціальний і правовий антипод правомірної поведінки. Поняття і ознаки правопорушення. Суспільна шкідливість і небезпечність, протиправність, негативні юридичні наслідки як основні ознаки правопорушення. Юридичний склад правопорушення як сукупність його суб'єктивних і об'єктивних характеристик. Види правопорушень. Поняття і ознаки злочину. Поняття і види вини, їх характеристика. Соціальні причини правопорушень. Шляхи і засоби попередження правопорушень. Об'єктивно протиправне діяння. Зловживання правом.

Література [1–14; 31; 51; 52; 54; 59]

Тема 20. Правосвідомість і правова культура

Психологічні аспекти розуміння сутності та соціального призначення права. Право і суспільна свідомість. Місце і роль правосвідомості в системі форм суспільної свідомості (політичної, економічної, моральної, релігійної та ін.). Поняття правової свідомості. Структура правової свідомості, її раціональні, емоційні та поведінкові компоненти. Правова психологія та ідеологія. Функції правосвідомості: пізнавальна, оцінна і регулятивна, їх практична реалізація. Класифікація правосвідомості за суб'єктами (індивідуальна і колективна), рівнем відображення правової дійсності (повсякденна, професійна і теоретична). Взаємодія права і правосвідомості. Роль правосвідомості у правотворчому і правореалізаційному процесах.

Поняття, основні характеристики і функції правової культури. Структура правової культури суспільства та окремої особистості. Рівень розвитку правової культури суспільства. Поняття, джерела і форми вираження правового нігілізму. Поняття, причини і наслідки правового ідеалізму. Правове виховання як основний засіб цілеспрямованого формування правової культури особистості: поняття, форми і методи здійснення.

Література [4–16; 36; 73]

Тема 21. Правовий статус особи

Співвідношення інтересів суспільства, держави й особистості. Права людини як критерій цивілізованості держави і суспільства. Співвідношення понять “людина”, “особистість”, “громадянин”. Поняття прав людини, їх еволюція. Правовий статус особи як категорія, за якою можна системно розглядати права, свободи й обов'язки людини і громадянина. Види правових статусів. Права людини як основний елемент правового статусу, їх класифікація (права людини і громадянина; “покоління” прав людини; класифікація прав за об'єктами). Права людини і громадянина: природний і позитивний аспекти. Поняття і сутність обов'язків, співвідношення прав і обов'язків у структурі правового статусу особи.

Література [1–3; 8–10; 12–14; 16; 19; 22; 24; 40; 66]

Тема 22. Правові системи сучасності. Правова система України

Поняття, зміст і структура правової системи. Розмежування термінів “система права” і “правова система”. Типологія правових систем. Порівняльне правознавство як напрям юридичної науки і метод дослідження. Виникнення та основні школи порівняльного правознавства. Романо-германська правова система та її основні характеристики: система, форми (джерела) права, юридична практика, правова ідеологія. Структура і джерела англосаксонської правової системи. Загальна характеристика мусульманського і традиційного права.

Історичні та соціально-культурні витоки правової системи України. Особливості правової системи України. Форми (джерела) права в Україні. Становлення і розвиток правової системи України. Основні напрями вдосконалення організації і функціонування правової системи України. Місце і роль української держави у правовій системі. Основні принципи держави Україна та їх конституційне закріплення. Завдання розвитку держави і права України на сучасному етапі.

Література [5; 8–10; 12–14; 30; 63; 69]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет політологічної теорії держави.
2. Політологічна теорія держави в системі суспільних наук.
3. Роль і місце політологічної теорії держави в системі політичних наук.
4. Зв'язок політологічної теорії держави із суспільною практикою.

5. Поняття і види функцій політологічної теорії держави.
6. Політологічна теорія держави як навчальна дисципліна, її мета і завдання.
7. Поняття методології політологічної теорії держави.
8. Взаємозв'язок предмета і методу політологічної теорії держави.
9. Структура методології теорії держави і права.
10. Методологічні принципи політологічної теорії держави.
11. Логічні прийоми в методології політологічної теорії держави.
12. Методи політичного пізнання та їх класифікація.
13. Необхідність методологічної підготовки спеціалістів юридичного профілю.
14. Поняття суспільства, необхідність його організації.
15. Суспільство: структура, соціальні та політичні інститути, соціальне регулювання.
16. Взаємозумовленість соціальної організації, влади і соціального регулювання.
17. Суспільство і влада.
18. Поняття й ознаки державної влади.
19. Політична система суспільства та її структура. Місце держави в політичній системі.
20. Співвідношення суспільства, держави і права.
21. Поняття, суть і структура громадянського суспільства.
22. Необхідність дослідження проблем походження держави і права.
23. Загальна характеристика існуючих теорій виникнення держави і права.
24. Причини різноманітності концепцій виникнення держави.
25. Теологічна теорія виникнення держави.
26. Патріархальна теорія виникнення держави.
27. Договірна теорія виникнення держави.
28. Характеристика первісного суспільства.
29. Причини та умови виникнення держави і права.
30. Східний (азіатський) шлях виникнення держави.
31. Західний шлях виникнення держави.
32. Співвідношення класового і загальнолюдського в сутності держави.
33. Поняття держави і ознаки, що відрізняють її від родової общини.
34. Поняття держави і ознаки, що відрізняють її від інших суспільно-політичних інститутів.

35. Методи здійснення державної влади.
36. Поняття функцій держави та їх суспільно-історична зумовленість.
37. Класифікація функцій держави.
38. Основні внутрішні функції держави.
39. Основні зовнішні функції держави.
40. Форми і методи здійснення функцій держави.
41. Поняття і основні критерії типології держав.
42. Формацийний підхід до типології держав.
43. Історичні типи держави.
44. Цивілізаційний підхід до типології держав. Поняття форми держави.
45. Форма правління: поняття, сутність, зміст і види.
46. Форма державного устрою, її сутність і види.
47. Державно-політичний режим та його види.
48. Поняття і призначення механізму держави.
49. Структура державного апарату.
50. Поняття і ознаки державних органів, їх система і класифікація.
51. Основні принципи організації і здійснення державної влади.
52. Державна служба.
53. Класифікація сучасних концепцій держави.
54. Теорія правової держави.
55. Основні принципи і характеристики правової держави.
56. Поняття соціальної держави.
57. Причини, умови та закономірності виникнення права.
58. Поняття праворозуміння.
59. Теорія юридичного позитивізму.
60. Нормативістська теорія права.
61. Соціологічна теорія права.
62. Психологічна теорія права.
63. Теорія природного права.
64. Інтегративний підхід до розуміння права.
65. Історичні типи права.
66. Поняття права та його сутнісні характеристики.
67. Право в об'єктивному і суб'єктивному розумінні.
68. Позитивне і природне право, їх співвідношення.
69. Співвідношення права і закону.
70. Поняття принципів права, їх класифікація.
71. Загальносоціальні принципи права.
72. Спеціально-юридичні принципи права.

73. Поняття функцій права, їх система і класифікація.
74. Поняття правового регулювання.
75. Предмет і методи правового регулювання.
76. Способи і типи правового регулювання.
78. Засоби правового регулювання.
79. Стимули і обмеження у праві.
80. Поняття і характеристика основних стадій правового регулювання.
81. Механізм правового регулювання, його структура.
82. Поняття і види соціальних норм.
83. Поняття і ознаки норми права.
84. Місце норм права в системі соціальних норм.
85. Ознаки правових норм, що відрізняють їх від інших соціальних норм.
86. Поняття і класифікація правових норм.
87. Поняття структури правової норми.
88. Поняття, ознаки і види гіпотез правових норм.
89. Поняття, зміст і види диспозицій правових норм.
90. Поняття, види і призначення санкцій правових норм.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Значення вивчення навчального курсу політологічної теорії держави для підготовки висококваліфікованих юристів.
2. Зв'язок політологічної теорії держави із суспільною практикою.
3. Основні закономірності розвитку загальнотеоретичної політичної науки у світі та в сучасній Україні.
4. Методологія політичної теорії і практики, їх співвідношення.
5. Необхідність методологічної підготовки спеціалістів політичного профілю.
6. Проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні.
7. Взаємодія держави з іншими інститутами політичної системи.
8. Основні тенденції розвитку політичної системи України в сучасних умовах.
9. Соціонормативна культура первісного ладу: основні проблеми дослідження.
10. Соціально-економічні передумови виникнення держави.
11. Співвідношення держави і права: методологічні підходи до проблеми.

12. Методи здійснення державної влади.
13. Легітимність і легальність державної влади.
14. Конкретно-історична зумовленість функцій держави.
15. Характеристика сучасної держави перехідного типу.
16. Розподіл влади як провідна характеристика республіканської форми правління.
17. Особливості форми Української держави.
18. Роль механізму держави у здійсненні її функцій і завдань.
19. Основні принципи організації і здійснення державної влади.
20. Органи держави і місцевого самоврядування, їх співвідношення.
21. Еволюція вчення про правову державу.
22. Проблеми розвитку соціально-правової держави в сучасній Україні.
23. Регулювання суспільних відносин у період первіснообщинного ладу.
24. Історичний процес формування позитивного права.
25. Теоретичні проблеми співвідношення права і закону.
26. Правовий вплив і правове регулювання, їх співвідношення.
27. Роль стимулів і обмежень у праві.
28. Проблеми ефективності права і правового регулювання.
29. Норми права та соціальні норми, їх співвідношення і взаємодія.
30. Основні особливості джерел права сучасних правових систем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Конституція* України. — К., 1996.
2. *Кодекси* України.
3. *Закони* України.
4. *Волинка К. Г.* Теорія держави і права. — К., 2003.
5. *Венгеров А. Б.* Теория государства и права. — М., 2000.
6. *Загальна* політологічна теорія держави / За ред. В. В. Кокейчикова. — К., 2000.
7. *Комаров С. А.* Теория государства и права. — М., 1999.
8. *Котюк В. О.* Теорія права: Курс лекцій. — К.: Вентурі, 1996.
9. *Общая* теория государства и права: Академ. курс: В 2 т. / Под ред. М. Н. Марченко. — М., 1998.
10. *Общая* теория права и государства / Под ред. В. В. Лазарева. — М., 2000.

11. *Рябов С. Г.* Політологічна теорія держави. — К.: Тандем, 1996.
12. *Скакун О. Ф.* Теория государства и права. — Харьков, 2000.
13. *Сурилов А. В.* Теория государства и права. — К.; Одесса, 1989.
14. *Теория государства и права: Курс лекций /* Под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. — М., 2001.
15. *Теория государства и права /* Под ред. В. М. Корельского, В. Д. Первалова. — М., 1998.
16. *Юридична енциклопедія.* — К., 1998–2001.
17. *Політологічний енциклопедичний словник /* За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. — К., 2004.

Додаткова

18. *Аграновская Е. В.* Правовая культура и обеспечение прав личности. — М., 1988.
19. *Алексеев С. С.* Право: азбука — теория — философия: Опыт комплексного исследования. — М., 1999.
20. *Аппарат государственного управления: интересы и деятельность.* — К., 1993.
21. *Базылев Б. Т.* Юридическая ответственность. — Красноярск, 1985.
22. *Бережнов А. Г.* Права личности: некоторые вопросы теории. — М., 1991.
23. *Бобровник С. В., Богинич О. Л.* Систематизація законодавства України: актуальні проблеми та перспективи розвитку. — К., 1994.
24. *Воеводин Л. Д.* Юридический статус личности в России. — М., 1997.
25. *Всеобщая декларация прав человека как международный стандарт правового положения личности в Украине.* — Луганск, 1999.
26. *Гаджиев К. С.* Введение в политическую науку. — М., 1997.
27. *Головченко В. В.* Правореалізація як функція судової влади // *Правова держава.* — 1996. — Вип. 7.
28. *Головченко В. В.* Система права і комплексні правові спільності // *Правова держава.* — 1997. — Вип. 8.
29. *Гревцов Ю. Н.* Правовые отношения и осуществление права. — Л., 1987.
30. *Громадянське суспільство в Україні: Проблеми становлення.* — К., 1997.

31. *Давид Р., Жоффре-Спиноза К.* Основные правовые системы современности. — М., 1999.
32. *Заець А. П.* Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. — К., 1999.
33. *Законодавство: проблеми ефективності /* В. Б. Аверьянов, В. П. Денисов, В. Ф. Сіренко та ін. — К., 1995.
34. *Зивс С. Л.* Источники права. — М., 1981.
35. *Ильин И. А.* О сущности правосознания. — М., 1993.
36. *Казимирчук В. П.* Право и методы его изучения. — М., 1965.
37. *Карташев В. Н.* Юридическая деятельность, понятие, структура, ценность. — Саратов, 1989.
38. *Карташкин В. А.* Права человека в международном и внутригосударственном праве. — М., 1995.
39. *Кашанина Т. В.* Происхождение государства и права. Современные трактовки и новые подходы. — М., 1999.
40. *Керимов Д. А.* Культура и техника законодательства. — М., 1991.
41. *Коваленко А. И.* Правовое государство: концепции и реальность. — М., 1993.
42. *Козлихин И. Ю.* Идея правового государства: История и современность. — СПб., 1993.
43. *Козлов В. А.* Проблемы предмета и методологии общей теории права. — Л., 1989.
44. *Колодій А. М.* Принципи права України. — К., 1998.
45. *Коментар до Конституції України /* В. Б. Авер'янов та ін. — К., 1998.
46. *Кудрявцев В. Н.* Правовое поведение: норма и патология. — М., 1982.
47. *Лазарев В. В.* Пробелы в праве и пути их устранения. — М., 1981.
48. *Малеин Н. С.* Правонарушение: понятие, причины, ответственность. — М., 1985.
49. *Манов Г. И.* Признаки государства: Новые прочтения. — М., 1993.
50. *Назаренко Є. В.* Політологічна теорія держави (Предмет, метод теорії держави і права). — К., 1988.
51. *Нерсисянц В. С.* Право в системе социальной регуляции (История и современность). — М., 1986.
52. *Оксамытний В. В.* Правомерное поведение личности. — К., 1985.

53. *Основы теории политической системы.* — М., 1985.
54. *Пархоменко Н. М.* Договір в системі права України. — К., 1998.
55. *Пеньков С. М.* Социальные нормы: управление, воспитание, поведение. — М., 1990.
56. *Погорілко В. Ф., Малишко М.* Правова система — система права — система законодавства // *Право України.* — 1993. — № 9.
57. *Политические* проблемы теории государства. — М., 1993.
58. *Права человека /* Отв. ред. Е. А. Лукашева. — М., 1999.
59. *Разумович Н. Н.* Источники и формы права // *Сов. государство и право.* — 1982. — № 3.
60. *Ранние* формы политической организации: от первобытности до государственности. — М., 1995.
61. *Решетников Ф. М.* Правовые системы стран мира: Справочник. — М., 1993.
62. *Решетов Ю. С.* Реализация норм советского права: системный анализ. — Казань, 1989.
63. *Рыбушкин Н. Н.* Запрещающие нормы в советском праве. — Казань, 1990.
64. *Семитко А. П.* Развитие правовой культуры как правовой прогресс. — Екатеринбург, 1996.
65. *Скрипнюк О. В.* Соціальна держава. — К., 2001.
66. *Скрипнюк О. В.* Теоретико-методологічні засади формування та розвитку громадянського суспільства і правової держави в Україні. — К., 1995.
67. *Социальное* государство и защита прав человека. — М., 1994.
68. *Татаринцева Е. В.* Правовое воспитание. — М., 1990.
69. *Теория* юридического процесса. — Харьков, 1985.
70. *Тихомиров Ю. А.* Теория закона. — М., 1982.
71. *Фандлюк О. В.* Правозастосувальні акти-дії. — К., 1999.
72. *Филонов В. П.* Состояние, причины преступности в Украине и ее предупреждение. — Донецк: Донеччина, 1999.
73. *Шаповал В. М.* Вищі органи сучасної держави. Порівняльний аналіз. — К.: Програма Л, 1995.
74. *Щедрова Г. П.* Громадянське суспільство, правова держава і політична свідомість громадян. — К., 1994.
75. *Якушик В. М.* Государство переходного типа. — К., 1991.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни	
“Політологічна теорія держави”	4
Зміст дисципліни “Політологічна теорія держави”	5
Питання для самоконтролю.....	15
Теми контрольних робіт	18
Список рекомендованої літератури.....	19

Відповідальний за випуск	<i>Ю. В. Нешкуненко</i>
Редактор	<i>І. В. Хронюк</i>
Комп’ютерне верстання	<i>А. П. Нечипорук</i>

Зам. № ВКЦ-4994

Формат 60×84/16. Папір офсетний.
 Друк ротатійний трафаретний. Наклад 50 пр.
 Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
 03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП
 ДП «Видавничий дім «Персонал»
 03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX
*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
 суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*
 Надруковано в друкарні ДП «Видавничий дім «Персонал»